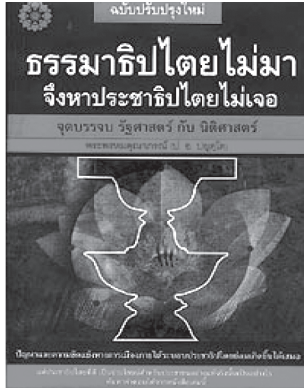

บทวิจารณ์และแนะนำหนังสือ ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ กับ นิติศาสตร์)

นวนลดา สวางนวงษ์ทอง* *Nualnada Sa-nguanwongthong*

หมายเหตุ นำเรื่อง

เอกสารต้นฉบับ เกิดจากการตอบคำถามของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ต่อคณะบุคคลในเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา ซึ่งได้เร่งรัดไปนมัสการที่วัดญาณเวศกวัน เมื่อตอนค่ำ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ (บางท่านเสนอให้ตั้งชื่อเรื่องนี้ว่า “ธรรมาธิปไตยไม่มา ประชาธิปไตยก็ไม่มี”) และสนทนาเพิ่มเติมในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

การนำเสนอในเอกสารนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ กล่าวคือ

ก. เนื้อหาสรุปจากหนังสือ ซึ่งมีทั้งสิ้น 9 บท และในแต่ละบท จะเริ่มจาก หมายเลขบท และ ชื่อบท ภายในแต่ละบทเสนอส่วนย่อย (เริ่มจากชื่อของส่วนย่อยหนึ่ง ๆ) ที่เกี่ยวข้องกัน อันแสดงถึงอัจฉริยภาพของผู้ประพันธ์

ข. ส่วนวิเคราะห์วรรณกรรม เรื่องธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ

(จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ กับ นิติศาสตร์)

ก. บทสรุปจากหนังสือเป็นกลาง? กว้าง และ ไกล

▶ เพื่อทุกกาล ไม่ใช่เฉพาะกิจ เป็นกลาง ไม่ใช่แค่กลุ่ม

- การปฏิบัติการณ์ในเชิงพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องคุณความดี ยึดถือหลักการ เป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะปฏิบัติ ไม่ว่าในสถานะใด คนจะต้องตั้งมั่นในธรรมทุกกาล ทั้งต้องเป็นกลาง
- ในเรื่องรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ชาวพุทธในประเทศไทย มีหน้าที่ที่ต้องรู้ต้องคิดต้องเข้าใจ และต้องทำให้ถูกต้องชอบธรรม ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ให้หาความรู้ และใช้ปัญญา

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสำนักการศึกษาระบบสารสนเทศ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- ▶ ถึงเอาชนะได้ ก็ไร้ความหมาย ถ้าไม่หลุดจากวังวน
  - เมื่อคู่กรณี พยายามเอาชนะกัน ทำให้ลี้มอุคมการณ์ ยกตัวอย่าง คู่กรณีในขณะนี้ บางคนเคยเป็นคนกลุ่มเดียวกันในการเรียกร้องประชาธิปไตยในอดีต
  - การที่เราต้องกลายเป็นพรรคพวกของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เท่ากับตกเข้าไปในกลอุบายของพวกนั้น
  - เมื่อต้องการเข้าไปช่วยแก้ไข ต้องมองระยะยาวว่าเรื่องนี้จะแก้ไขได้อย่างไร เพราะวงการเรียกร้องในลักษณะนี้จะไม่จบสิ้น เพราะบุคคลในช่องทางแห่งผลประโยชน์ไม่อาจยั้งในหลักการ
- ▶ เป็นกลาง ไม่ใช่ อยู่กึ่งกลาง – ครึ่ง ๆ กลาง ๆ - อันไม่เกี่ยว
  - หลักการธรรมะที่แท้ จะเป็นกลาง คือหลักส่วนรวม เป็นความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะธรรมะจะเป็นกลางตลอด ไม่ว่าจะมองจากฝ่ายใด ไม่แยกเขาแยกเรา
  - คำว่า “เป็นกลาง” หมายถึง
    - เป็นสมบัติของทุกคนอย่างเท่าเทียม แสดงผลต่อทุกคนเท่ากันเสมอกัน สามารถนำมาพิสูจน์ตามหลักวิทยาศาสตร์ได้
    - สรุปลง เป็นกลาง คือ ทุกคนเป็นเจ้าของเสมอกัน มีการปฏิบัติต่อทุกคนเท่ากันเสมอกัน
  - หากจะทำการตัดสินใจ ว่า ขณะนั้น ๆ เรา “เป็นกลาง” หรือไม่ ต้องตรวจสอบด้วยหลักธรรมว่า
    - เจตนาทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นความจริง ความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขของส่วนรวม
    - กระทำด้วยความชอบธรรมด้วย เช่น ตั้งจิตเมตตาต่อกัน สุจริต ทั้งกาย วาจา ใจ ไร้ความรุนแรง

ธรรมาธิปไตย กับ หรือ ใน ประชาธิปไตย

- ▶ ประชาธิปไตย กับธรรมาธิปไตย ต้องชัดว่าอันไหนเป็นอะไร
  - หลักเกณฑ์ตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครอง มี 3 แบบ

ชื่อ	เกณฑ์หลักใช้การคำนึงถึง	ตัวอย่างในทางลบ	ตัวอย่างในทางบวก
อัตตาธิปไตย	ผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก		ตัดสินใจไม่ทำชั่วหรือทำความดี ด้วยคำนึงถึงสถานะหรือศักดิ์ศรีของตน
โลกาธิปไตย	เสียงกล่าวขานของผู้อื่น	ตามกระแสพวกมาก	ไม่ทำชั่วเพราะกลัวคนอื่นตำหนิ
ธรรมาธิปไตย	ธรรมะ		

- ระบอบประชาธิปไตย ให้ประชาชนทุกคนมีอำนาจที่จะทำการตัดสินใจ ดังนั้นหากผู้ที่ตัดสินใจใช้ธรรมาธิปไตย จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยมีความเที่ยงธรรม = ประชาธิปไตยคือ อำนาจอธิปไตย (sovereignty) เป็นของประชาชน (นิยมทางการ)
- ธรรมาธิปไตย คือ มีปัญญาว่าอะไรคือความจริง อะไรถูกต้อง อะไรดีงาม แล้วตัดสินใจลงคะแนนอย่างจริงใจไปตามมติของปัญญานั้น
- คนที่จะตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตยได้ จะต้องมีการศึกษา ให้เกิดความรู้เข้าใจ ตั้งแต่รู้ข้อมูล รู้ความจริงความถูกต้องในเรื่องนั้นๆว่าเป็นอย่างไร

- เพราะฉะนั้น ตัวกำหนดระบอบการปกครอง คือ อำนาจในการตัดสินใจ (decision-making power)
- ระบบการปกครอง มี 3 แบบ

	ผู้ตัดสินใจ
คณาธิปไตย	หมู่คณะ
อิตาธิปไตย (เผด็จการ)	คนคนเดียว
ประชาธิปไตย	ประชาชน

- ▶ ตัดสินใจด้วยปัญญา โดยมีเจตนาเป็นธรรม คือ ธรรมาธิปไตย
  - ต้องพัฒนาคุณภาพของผู้มีอำนาจตัดสินใจ
  - การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย เป็นแบบตัวแทน เรื่องต่อไปคือคนที่ใช้อำนาจตัดสินใจแทนประชาชน หรือในนามของประชาชน
- ▶ ในธรรมาธิปไตย จะเอาธรรมไหน ไว้ถกกันต่อไป
  - “ทุกคนต้องเป็นธรรมาธิปไตย ที่จะตัดสินใจเลือกเอาธรรมเหมือนกัน แต่ธรรมที่ต่างกันต้องเลือกเอา อาจจะไม่เหมือนกัน”

กฎคนทำ ต้องเพื่อ กฎแห่งธรรม

- ▶ ธรรมชั้นสอง ต้องรองรับธรรมชั้นหนึ่ง
  - “ธรรมสภาวะ” = ธรรมชั้นหนึ่ง หมายถึง ความจริงความถูกต้องดังตามสภาวะ หรือตามธรรมดา (เป็นกฎธรรมชาติ)
  - “ธรรมศาสตร์” = ธรรมชั้นสอง หมายถึง กฎเกณฑ์กติกาเช่นกฎหมาย เป็นธรรมอย่างหนึ่ง แต่เป็นธรรมชั้น ๒ (สมมติธรรม)
  - ด้วยเจตนา หรือด้วยขาดปัญญา ทำให้ธรรมชั้นสองต้องถูกแก้อยู่เป็นอาจิม โดยอ้างว่าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ซึ่งจะทำเพื่อสนองสิ่งใ้สามารถพิสูจน์ได้ด้วย “กรรมเป็นเครื่องส่อเจตนา”
- ▶ ในธรรมาธิปไตย ถ้าเป็นผู้ปกครองต้องเอาธรรมไหน
  - เพราะธรรมของแต่ละคนไม่เท่ากัน จึงต้องระบุว่า ท่านมาเป็นผู้ปกครองประเทศท่านจะปฏิบัติตัวอย่างชาวบ้านไม่ได้ จะเอาแค่กฎกติกาชั้นธรรมดาของชาวบ้านหรือแค่ธรรมของชาวบ้านไม่ได้ ท่านต้องปฏิบัติธรรมของผู้ปกครองที่มุ่งเพื่อให้สังคมประเทศชาติจึงมีความสุขความเจริญ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน
  - ถ้าเป็นผู้ปกครองแล้ว ยึดถือหรือตั้งมั่นอยู่ในธรรมของผู้ปกครอง ดูเจตนาในการตัดสินใจที่ว่า เขาเอาธรรมเป็นเกณฑ์ หรือเอาอะไรเป็นตัวชี้้นำกำหนด
- ▶ กฎแห่งธรรมสัมฤทธิ์ เมื่อกฎคนทำมีประสิทธิภาพ
  - กฎธรรม หรือกฎธรรมชาติ คือ กฎแห่งความจริงที่เป็นไปตามธรรมดา เช่น ทำเหตุปัจจัยอย่างไร เกิดผลที่สอดคล้องกันเช่นนั้น ถ้ามุขย็เบียดเบียนทำร้ายกัน เขาเดือดร้อน อยู่กันไม่เป็นสุข สังคมวุ่นวายไม่สงบ ถ้ามุขย็เอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน เขารุ่งเรือง อยู่กันสุขสำราญสังคมสงบเรียบร้อย → แต่ปัจจัยที่หลากหลายมีมากมาย อาจจะสอดแทรกช้อนเข้ามาจนมุขย็ตามไม่ทัน และทำให้ผลเกิดขึ้นไม่สมประสงค์ของมุขย็

- กฎหมาย หรือกฎหมาย = กฎคนทำ → มนุษย์มีปัญหาตั้งแผนของคนมา เพื่อเอาการกระทำของตนเข้าไปร่วมเป็นปัจจัย ที่จะผลักดันกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎแห่งธรรมนั้น ให้ก่อผลตามที่ตนประสงค์
- ในพระพุทธศาสนา เรื่องที่พูดกันอยู่นี้สำคัญอย่างยิ่ง ---
  - ธรรมที่เป็นความจริงแท้ มีอยู่และเป็นไปตามธรรมดาของธรรมชาติ ที่เป็นกฎแห่งธรรม ท่านเรียกสั้น ๆ ว่า ธรรม
  - ส่วนธรรมที่มนุษย์บัญญัติจัดตั้งขึ้นเป็นกฎเกณฑ์กติกาหรือกฎหมาย ที่เป็นกฎของมนุษย์ หรือกฎคนทำ ท่านให้ชื่อพิเศษว่า วินัย
  - ธรรมมีอยู่ตามธรรมดา พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำหรือยกมาแสดง ส่วนวินัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติจัดวางขึ้น เพื่อให้ธรรมสัมฤทธิ์ผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ หรือให้มนุษย์ได้ประโยชน์มากที่สุดจากธรรม
  - ธรรมและวินัยรวมกัน เรียกว่า ธรรมวินัย คือทั้งหมดของพระพุทธศาสนา
- ปัญญาเชื่อมโยงมนุษย์ ให้ถึงธรรมที่เป็นความจริงของธรรมชาติ ถ้ารู้จริงทั่วตลอดชัดเจน เจาะกฎแห่งธรรมได้
- เจตนาเจ้านามมนุษย์ ไปสู่จุดหมายที่ตนปรารถนา ถ้าเจ้านามมุ่งตรงไปยังจุดหมายที่แท้ อาจสัมฤทธิ์ประโยชน์ แต่ถ้าเจตนาไม่ตรง คงวุ่นวาย
- ปัญญาและเจตนาจึงเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนามนุษย์
- ▶ กฎหมายเป็นสมมติ แต่เจตนาเป็นของจริง
  - กฎมนุญย์นั้นคนทำขึ้นมาเป็นสมมติ แต่เจตนาเป็นของจริง
- ▶ ผู้ปกครองต้องดูแล ให้กฎคนทำ นำสู่ผลตามกฎแห่งธรรม
  - ความหมายนัยลึก ของกฎหมาย กฎมนุญย์ หรือกฎคนทำ ที่ท่านเรียกว่า “วินัย” นั่นคือ การที่มนุษย์มีปัญหา รู้ เข้าใจกฎธรรมชาติหรือกฎแห่งธรรมแล้ว จึงเอาตัวเข้าไปร่วมเป็นปัจจัยในกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยของกฎธรรมชาติด้วย โดยใช้กรรมคือการกระทำของตนผลักดันให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยดำเนิน ไปยังผลที่หมายตามเจตจำนงที่สนองเจตนาของตน ทั้งนี้ ด้วยการบัญญัติจัดตั้งหรือตราข้อที่จะพึงทำและไม่ทำขึ้น ให้สอดคล้อง อันเรียกว่าเป็นกฎ กติกา กฎหมาย ฯลฯ คือ “วินัย” นั้นสมมติ และบัญญัติ ของมนุษย์ จึงมีผลจริงขึ้น ด้วยการมาบรรจบกับสภาวะที่เป็นจริงของกฎแห่งธรรม
  - ธรรมของผู้ปกครอง (ในแง่หน้าที่) จะต้อง ดูแล จัดการ ดำเนินการ ให้มันใจที่สุดว่า การบัญญัติและการใช้กฎหมาย(กฎคนทำ)นั้น จะให้เกิดผลที่มุ่งหมายตามกฎธรรมชาติ(กฎแห่งธรรม) อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด → ผู้ปกครองต้องทั้งมีปัญหาที่พอ (รู้เข้าใจชัดเจน เท่าทัน ทั่วตลอด) และเจตนาที่พอ (สุจริต ใฝ่ความจริง ถูกต้องดีงาม มุ่งเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน)
  - ต้องโยงกฎหมายที่เป็นกฎคนทำ ให้ถึงกฎแห่งธรรมให้ได้ ก็คือต้องเอาความได้ผลตามกฎแห่งธรรม เป็นตัวตัดสินความใช้ได้หรือความชอบธรรมของกฎหมาย
  - กฎหมายไม่ใช่ธรรม กลายเป็นเพียงกระบวยไว้วัดกเอาผลประโยชน์ให้ตัว หรือเป็นกระบวยไว้ตีหัวคนอื่น อย่างน้อยเป็นเพียงกระบวนการวิธีที่จะหลบหลีกหลอกล่อเล่น

ธรรมาธิปไตยของผู้ปกครอง

- ▶ ธรรมของนักปกครอง กับ ธรรมของนักธุรกิจ
  - ธรรมของนักปกครอง : ดูแลเจตนารมณ์ที่มุ่งธรรม มุ่งความจริงความถูกต้องดีงาม ทำเพื่อประเทศชาติ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง

- **ธรรมของนักธุรกิจ :** รักษาศรัทธาไม่ให้ผิดกฎหมายที่เป็นกฎหมาย ในระดับคนทั่วๆ ไปถือว่าไม่ผิดธรรม แต่หากมีปัญญาที่รู้เกี่ยวกับตัวว่า ในแง่ความถูกต้องชอบธรรมเพื่อประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิต ของสังคม ประเทศชาติประชาชน ตลอดจนของ โลกของธรรมชาติ การตัดสินใจและทำการของเขาจะมีผลในทางดีหรือร้ายหรือไม่อย่างไร ถ้ารู้อยู่เห็นอยู่ว่าจะมีผลร้าย เขาผิดธรรมในระดับนี้ มากน้อยตามสถานะและอัตราที่รู้ที่เป็น แต่หากในฐานะที่ต้องถือธรรมของผู้ปกครอง การทำเช่นนี้ผิดธรรมะ
- ▶ **เรายังต้องก้าว ไปอีก สู่ความเป็นธรรมและสันติสุขที่สากล**
  - ธรรมมีหลายประเภท ผู้ปฏิบัติไม่อาจก้าวล่วงธรรมที่ไม่ใช่ของตน เมื่ออยู่ในสถานะใดต้องรักษาธรรมของสถานะนั้นตามเหตุ
  - หลักการของนักธุรกิจ ถือผลประโยชน์ของตัวเองเป็นใหญ่ โดยที่ว่าแม้จะไม่ถูกธรรมมากนักได้แค่ไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นซักๆ ทำตามการยอมรับได้ตามกฎหมาย ที่ยอมรับในเรื่องของผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งสนองความ โลกของบุคคล ส่งผลพลอยได้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติสังคมบ้าง บางทีให้มีความเป็นธรรมในระดับมุ่งประโยชน์ของประเทศของตัวเอง แต่ไม่ได้คำนึงถึงประเทศอื่น บางทีมุ่งเอาเปรียบประเทศอื่นด้วยซ้ำ
    - การรู้ว่าเป็นธรรมในระดับไหนนั้น ในแต่ละกรณี เป็นสัมพัทธ์ด้วยว่าเขาตัดสินใจโดยถือประโยชน์คนไหน โลกชาติปไโดยแก่ไหน ธรรมาธิปไโดยแก่ไหน
    - ผู้ปกครองมีหน้าที่เฉพาะ ในการเสริมสร้างความเป็นธรรมในระดับสากล ควรพัฒนาจิตใจและปัญญาอันกว้างใหญ่ไร้พรมแดนเพื่อให้โลกมีสันติภาพและให้มวลมนุษย์มีสันติสุข
- ▶ **พลิกแผ่นดินไทยได้ถ้าธรรมาธิปไโดยมาในวันเลือกตั้ง**
  - หากราษฎรตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไโดย ประชาธิปไโดยตัวจริงก็ปรากฏ
  - ธรรมาธิปไโดย สำคัญที่เป็นเกณฑ์การตัดสินใจ ในกิจกรรมทุกอย่างของประชาธิปไตย มีความสำคัญในขั้นรากฐานที่สุด เป็นตัวแกน เป็นตัวยัน เป็นตัวสำเร็จเด็ดขาด
  - ธรรมาธิปไโดยเป็นเรื่องหลักการปฏิบัติการของตัวบุคคล ซึ่งแน่นอนว่า ในที่สุด ทุกคน แม้แต่คนที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง แม้แต่อย่างง่ายที่สุด คนที่เชื่อคนอื่น ต้องตัดสินใจเองที่จะเชื่อ และในการตัดสินใจนั้น ถ้าจะให้ได้ประชาธิปไตย ต้องให้ทุกคนตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไโดย
- ▶ **ธรรมของผู้ปกครอง ทุกแห่งมองหากันั้น**
  - ในต่างประเทศจะมองธรรมะของแต่ละสถานะแบบแยกส่วน แต่เรียกรวมว่า จริยธรรม ซึ่งบางสถานะกำหนดว่าต้องมี มาตรฐานสูงกว่า (higher standard) สถานะอื่น เช่น senatorial ethics, journalistic ethics, judicial ethics เป็นต้น
- ▶ **ธรรมของผู้ปกครอง ตามครรลองราชประเพณีไทย**
  - ราชธรรม ๑๐
  - จักรวรรดิวัตร ๑๒
  - ราชสังคหวัตถุ ๔ เป็นเบื้องต้น
  - ราชพละ หรือ ขัตติยพละ ๕
  - พรหมวิหาร ๔
  - สังคหวัตถุ ๔
  - การเว้นอกคิ ๔

- สัปปริสธรรม ๗
- สารานียธรรม ๖
- อปริหานิยธรรม ๗

เพื่อธรรม จึงต้องการปัญญา

- ▶ วิธีการทางปัญญา คือค้นหาธรรม จึงไม่มีความรุนแรง
  - ประชาธิปไตยเริ่มด้วยการใช้ปัญญาและอยู่บนฐานของธรรม มุ่งหาความจริง มุ่งให้เข้าถึงความถูกต้องดีงาม และประโยชน์ที่แท้ ไม่ใช่วิธีการเบียดเบียน เป็นกระบวนการ ไปเอง เป็นสันติอยู่ในตัว
- ▶ รัฐธรรมนูญมุ่งตั้งธรรมที่จะเป็นหลักของสังคมประชาธิปไตย
  - เพื่อให้เข้าถึงธรรม เราต้องใช้วิธีการทางปัญญา ไม่ใช่ตัดสินหรือทึกทักว่าไปโดยที่ยังไม่ทันศึกษาเรื่องให้ จะแจ้ง หรือเอาแต่ความเห็นของตัวเองโดยไม่หาความรู้ให้ชัดเจน
- ▶ สมานฉันท์สำคัญต่อประชาธิปไตย
  - “สมานฉันท์”
    - แปลว่า มีความต้องการตรงกัน
    - เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของสามัคคี
  - สังคมประชาธิปไตยนั้น มีความต้องการตรงกันร่วมกัน คือ ต้องการธรรม ต้องการความถูกต้องดีงาม ต้องการประโยชน์สุขของสังคม ต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข แม้แต่ในด้านรูปธรรมต้องการระบบที่จะให้ทุกคนมีส่วนร่วม
- ▶ จะปฏิรูปการเมือง ผู้ร่างรัฐธรรมนูญต้องพัฒนาปัญญา
  - ต้องยอมรับความจริง และไม่ประมาท ต้องรู้ทันลักษณะจิตใจนิสัยคนไทย พื้นฐานของสังคมไทย และรากเหง้าของอารยธรรมในดินแดนแถบนี้ ตลอดจนสภาพปัจจุบันที่เป็นปัญหา
- ▶ ตั้งแต่เลือกตั้ง ยันร่างรัฐธรรมนูญ ยังยากจะหวัง?
  - คนมีธรรมาธิปไตย จะไม่ถือพรรคพวก ถือกลุ่ม ถือแหล่ง ถือสถาบัน แต่มุ่งหาวิธีมุ่งให้ถึงธรรมเพื่อเอาธรรมเป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ เลยก้าวพ้นการถือตัวถือพวกไปได้หมด
- ▶ สังคมไทยเสื่อมทรุดห่างไกลจากธรรมาธิปไตย?
  - ในการตัดสินใจเลือก ต้องรู้จักข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างดี จะคิดถึงประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ หรือมองแค่ประโยชน์ของตัวเอง ในการเลือกตั้งหากจำเป็นให้เลือกเอาคนที่เลวน้อยที่สุด ปัจจุบันสังคมไทยเสื่อมจากธรรมะ เพราะคนขาดธรรมาธิปไตย

หนทางสู่ประชาธิปไตยที่เป็นธรรม

- ▶ จะทำประชาธิปไตยให้เป็นธรรม ธรรมาธิปไตยก็ต้องมา
  - ระบบประชาธิปไตยเอาการตัดสินใจด้วยธรรมาธิปไตยเป็นเกณฑ์
- ▶ ปัญหาไม่ว่า ประชาธิปไตยที่เป็นอยู่นี้ ไม่เป็นธรรม
  - เอาศัพท์และแนวคิดไปปะปนกัน ไม่เอาคำว่า ธรรมาธิปไตย ไปปนกับประชาธิปไตย ให้ผิดตำแหน่งผิดที่
- ▶ ที่จะปฏิรูปการเมือง ก็แค่จะทำประชาธิปไตยให้เป็นธรรม
  - ประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ตอนนี้ไม่เป็นธรรม
  - แก้ปัญหาประชาธิปไตยที่ไม่เป็นธรรม โดยทำให้เป็นประชาธิปไตยที่เป็นธรรม

นำธรรมาธิปไตยมาให้แก่ประชาธิปไตย

- ▶ จับประเด็นให้ชัดไว้ ไม่ว่าจะวนไปกับสถานการณ์ที่สับสน
  - พุคหลักการ ไม่พูดถึงบุคคล เราไม่ไปพูดเรื่องใคร
- ▶ มองให้กว้างให้ไกล ไม่มองแค่คนที่อยู่ในวังวน
  - ให้หาหลักประกันว่าผู้ปกครองใหม่ที่มาแทนจะไม่เป็นอย่างคนเดิม สังคมมีทางไปที่ถูก ที่จะได้ผลในระยะยาว ให้เป็นประชาธิปไตยที่เป็นธรรม ซึ่งมีประโยชน์จริงๆ
  - มองกว้าง-คิดไกล โดยมีใจที่ใฝ่สูง คือ ใฝ่ธรรมที่จะต้องเอามาเป็นแกนของระบบประชาธิปไตย อันได้แก่ ธรรมาธิปไตย
- ▶ หายวุ่นเมื่อใด ควรมาจับหลักสำคัญที่เป็นเรื่องกว้างไกล
  - หัวใจของการปกครอง คือเรื่อง การใช้อำนาจตัดสินใจ
  - การปฏิรูป ๒ ด้าน ต้องบรรจบกัน
    - หนึ่ง ด้านการจัดตั้งวางระบบ ต้องจัดกลไกอะไรต่างๆ ให้มั่นใจที่สุดว่าการตัดสินใจจะเป็นไปด้วย ธรรมาธิปไตย มีการถ่วงดุลและไม่ให้มีการครอบงำ เป็นต้น
    - สอง ด้านตัวคน ได้แก่การศึกษาที่จะพัฒนาบุคคล ให้มีคุณภาพที่จะใช้เจตนาหรือเจตจำนงที่ถูกต้อง ที่จะตัดสินใจโดยเอาธรรมเป็นเกณฑ์ ที่เรียกว่าเป็นธรรมาธิปไตย
  - การศึกษาที่แท้แล้ว จะเป็นคนมีคุณภาพ คือ
    - ปัญญา คือ รู้เข้าใจเท่าทันข้อมูลข่าวสารสถานการณ์ รู้จักคิด มีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ แยกแยะได้ว่าอะไร เป็นความจริง ถูกต้องดีงาม ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น
    - เจตนาดี คือ คิดสุจริต ตั้งใจดี มุ่งพูดจาสื่อสารและทำการในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสร้างสรรค์ เริ่มแต่ หมายมั่นทำหน้าที่ของตนให้บริสุทธิ์บริบูรณ์
- ▶ ให้การศึกษามีคุณภาพที่จะนำธรรมาธิปไตย มาให้แก่ประชาธิปไตย
  - ใช้ปัญญาความรู้เข้าใจเท่าทันเจตนาของผู้อื่นว่าเป็นธรรมหรือไม่ หากมองที่ตัวเองติดอยู่แค่อดีตชาติไป
  - การมอง ต้องสองชั้นสองด้าน เขาให้เพื่ออะไร และอะไรอีกที่ว่ามันควรเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่
  - ต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชน เพื่อให้ทำการตัดสินใจด้วยปัญญา มีเจตนาที่เป็นธรรม แล้วตรงนี้แหละคือ ธรรมาธิปไตย

ธรรมาธิปไตย ตอนเดียวจบ

- ▶ “ประชาธิปไตย” เพิ่งเกิดใหม่จาก democracy
  - “ธรรมาธิปไตย” เป็นคำเก่าที่มีอยู่ก่อนแล้วในพระไตรปิฎก โดยมีความหมายมาแต่เดิม ในรูปคุณธรรมหรือ คุณสมบัติในตัวคน โดยมีชื่อคล้าย “ประชาธิปไตย” ซึ่งบัญญัติจากคำฝรั่งว่า democracy
- ▶ ธรรมาธิปไตย เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ให้ได้ประชาธิปไตยที่ดี
  - การปกครองทุกระบบ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ อำนาจตัดสินใจ
  - ในระบอบประชาธิปไตยที่มีตัวแทน ประชาชนมอบอำนาจตัดสินใจให้แก่ตัวแทนที่ตนเลือกตั้งเป็นผู้ปกครอง ซึ่งจะไปทำการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ แทนตน
  - เกณฑ์การตัดสินใจที่ถูกที่สุดคือใช้ธรรมาธิปไตยในตัวของคนที่จะทำการตัดสินใจเป็นลำดับ

- ▶ **ธรรมาสืบไทยของชาวบ้าน ถูกทดสอบครั้งสำคัญวันเลือกตั้ง**
  - **จุดบรรจบ**
    - ระดับชี้ชะตาของประเทศ : ประชาชน เลือกผู้แทนมารับมอบอำนาจตัดสินใจของตนไป โดยใช้เกณฑ์ธรรมาสืบไทย
    - ระดับตัดสินชะตากรรมของชาติ: นายกรัฐมนตรี และผู้ร่วมขบวนการปกครองซึ่งใช้อำนาจตัดสินใจในนามของประชาชน จะต้องทำการตัดสินใจในการบริหารกิจการของประเทศชาติ โดยใช้เกณฑ์ธรรมาสืบไทย
    - ... ธรรมาสืบไทยมิใช่เป็นระบอบที่มาแข่งกับประชาธิปไตยแต่ธรรมาสืบไทยเป็นแกนกลาง อยู่ตรงหัวใจของประชาธิปไตย ...
- ▶ **ธรรมาสืบไทยของนายกรัฐมนตรี ชี้ชะตาประชาธิปไตย**
  - เริ่มด้วยความชัดเจนในการคิด พุด และทำให้ชัดเจนตรงจุด - คิดชัด พุดชัด ทำชัด
- ▶ **ธรรมาสืบไทย พิสูจน์นักบริหารที่ยิ่งใหญ่ยามฝ่าวิกฤต**
  - คนที่เข้าถึงธรรม อยู่กับธรรม โดยมีปัญญาธรรมและเจตนาเป็นธรรม จะมีความมั่นใจที่จิตใจได้ดูแล ซึ่งเป็นความมั่นคงที่แท้จริง จะใสสว่างสะอาดสงบ ไม่หวั่นไหว และมีความสุขที่เป็นอิสระ
  - นักบริหารสมบูรณ์ บริหารเป็นองค์รวมที่บูรณาการทั่วตลอด เมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายมองเป็น โอกาสที่จะก้าวไปสู่ความสมบูรณ์ในการเข้าถึงบูรณาภาพแห่งธรรม เพราะจะได้สำรวจตรวจสอบเห็นจุดเห็นแง่ที่ยังขาดยังพร่อง จึงไม่ปฏิบัติการเชิงลบ ที่ทำลายเอาชนะภายนอก ตั้งสติและดำรงขันติให้ก้าวสู่การใช้ปัญญา ใช้โอกาสและพลังงานในทางสร้างสรรค์ เพื่อถึงชัยชนะแท้
  - ความชนะที่สูญเสียธรรม ไม่อาจเป็นชัยชนะที่แท้ ชัยชนะที่แท้และยั่งยืน ต้องเป็นชัยชนะแห่งธรรมเท่านั้น
- ▶ **ธรรมาสืบไทยมา จะแก้ปัญหาได้ถูกทาง**
  - ความยึดคิดในตัวตนของบุคคล หากมองแบบคลุมๆ หรือเหมารวม ไม่ทางบวก ทางลบ ซึ่งจะเป็นบวก หรือลบอย่างเดียวกันทั้งตัว นั้นไม่สามารถเป็นจริงได้
  - หากต่างหวังดีต่อประเทศชาติสังคมของตน แสดงว่าโดยพื้นฐาน ต่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงน่าจะเอาความต่างที่มองเห็นมาทำให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ เท่าที่จะเป็นไปได้
  - การที่จะทำอย่างนั้นได้ ต้องไม่มอมคิดตันอยู่ที่ตัวบุคคล เพราะเป็นการมองไปที่การกระทำของเขา ให้นุ่งไปที่การแก้ปัญหา และทำให้เกิดประโยชน์สุขของส่วนรวมประเทศชาติที่ดี ที่เป็นคุณ ที่ไม่ดี ที่ผิด ที่เป็นโทษ รับไปตามจริง แล้วแก้ไขหรือปฏิบัติไปตามธรรม
  - การปฏิบัติโดยมองตามที่เป็น และตั้งวางใจไปตามธรรมอย่างนี้ นอกจากจะแก้ปัญหา ช่วยให้ธรรมเกิดขึ้นแล้ว ช่วยให้บุคคลนั้นเจริญออกมาสู่ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย

เก่าไป ใหม่มา อย่าให้เป็น เก่าเกิด ใหม่ก็ถือกัน

- ▶ **ถึงแม้เมืองวิกฤตไป บ้านต้องไม่วิกฤตด้วย**
  - หากความเห็นไม่ตรงกัน ต้องไม่มองที่ตัวคน แต่ให้มองที่การกระทำของเขา
  - อีกไม่มองอะไรแบบเหมารวม ไม่ว่าตามพวก แต่ว่าตามธรรม
  - เหตุการณ์ร้ายก็มีประโยชน์ กล่าวคือช่วยให้เรามองเห็นปัญหาที่ตัว รัฐสถานการณ์

สถานะที่คนที่อยู่ด้านนอก (ในที่นี้หมายถึงผู้ต้องการประสานประโยชน์) สามารถทำได้	สถานะที่คนที่อยู่ในกลุ่มเคลื่อนไหว (ในที่นี้หมายถึงผู้ร่วมตัวต่อต้านรัฐบาล
<ul style="list-style-type: none"> ○ ให้สติแก่คนที่อยู่ด้านใน ซึ่งจุดบกพร่อง ไม่เด่นตาม 	<ul style="list-style-type: none"> ○ สถานการณ์บีบให้ใจร้อนขาดสติแล้วคิดไม่ซัดไม่รอบคอบ อยากเอาชนะ
<ul style="list-style-type: none"> ○ เสริมการแก้ปัญหาส่วนที่ขาดหรืออาจจะถูกมองข้ามไป 	<ul style="list-style-type: none"> ○ กำลังแก้ปัญหาด้านเดียว

- หลักความจริงอยู่ว่า ในการแบ่งพวก หากฝ่ายหนึ่งทำผิด ไม่ได้หมายความว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะถูกต้อง อาจมีคนดีกับคนร้ายทะเลาะ หรือ คนดีกับคนดีทะเลาะกัน หรือคนร้ายกับคนร้ายทะเลาะ หรือคนที่ต่างกึ่งดีกึ่งร้ายทะเลาะกัน มนุษย์ทะเลาะวิวาทต่อสู้กันมาตั้งแต่ยุคโบราณ จึงควรนำทั้งที่มีประสบการณ์ในเรื่องนี้มากมาย มาพัฒนากันบ้าง
- ▶ ถึงวิกฤตร้อนจะผ่านไป หากวิกฤตลึกลึกไม่หาย ก็ยังไม่ได้ชัยชนะจริง
  - ตัวอย่างวิกฤตลึกลึก กัดกร่อนสังคมไทยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งควรใส่ใจคิดแก้ไขกันอย่างจริงจัง เช่น หวังลาถลอย ไม่ใช่ความเพียรพุ่งเพื่อ วัตถุประสงค์ ดิ้นตามกระแส ขาดความรู้เท่าทันและความมุ่งมั่นที่จะก้าวขึ้นไปสู่การแก้ปัญหาของโลกและการสร้างสรรค์เพื่อมนุษยชาติใช้เทคโนโลยีและเสพข้อมูลในทางที่เกิดโทษ ทุจริตหรือราษฎร์บังหลวง เป็นต้น
  - ต้องยอมรับว่า สภาพสุโทรมของสังคมอย่างนี้ เป็นมูลเหตุอยู่เบื้องหลังวิกฤตร้อนที่กำลังเผชิญอยู่เป็นวิกฤตทางสังคมที่ยืดเยื้อ และเป็นวิกฤตที่ลึกลงไปในชีวิตจิตใจของคน เป็นวิกฤตแห่งคุณภาพของคนทั้งที่สภาพปัญหาเหล่านี้เกาะกินสังคมของเราอย่างหนัก แต่ถูกละเลย อย่างดีแค่ตะแคงปัญหากันอย่างผ่านไป ผิวผิน ปลอ่ยให้สะสมตัวจนกลายเป็นวิกฤตลึกลึกที่แก้ไขได้ยาก
- ▶ วิกฤตร้อนให้สติแล้วจึงตื่นขึ้นมาจัดวิกฤตลึกลึก ให้สังคมไทยมีชัยที่แท้
  - เมื่อเหตุการณ์ร้ายทั้งหลายผ่านไป หากไม่แก้ปัญหาวิกฤตลึกลึกที่เป็นฐาน จะต้องเดือดร้อนต่อไป ประชาธิปไตยที่พื้นดิน จะมีคุณภาพต่ำ สังคมที่เป็นเหยื่อในโลกแห่งทุนนิยม ที่ถูกซัดพัดพาลอยไปในกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นสังคมที่ไม่สามารถเป็นผู้นำที่มีอะไรให้แก่อารยธรรมของโลก
  - ไม่ว่าใครจะมาเป็นรัฐบาล คนไทยจะต้องเรียกร้องเร่งรัด ให้มีการพัฒนาคุณภาพคนไทยอย่างจริงจังให้สามารถมีความภูมิใจมั่นใจ ว่ามีสังคมที่เจริญมั่นคงเอื้อต่อการพัฒนาของชีวิตจิตปัญญา โดยมีประชาธิปไตยที่ควรแก่ความหมายอย่างแท้จริง

ข. ส่วนวิเคราะห์วรรณกรรม เรื่องธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ

(จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ กับ นิติศาสตร์)

วรรณกรรมเรื่องธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พิมพ์จำหน่ายโดยมูลนิธิพุทธธรรม จัดพิมพ์เป็นครั้งที่ 2 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 9 บท กล่าวถึง การมองปัญหาที่เกิดการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย กับสังคมไทยและแนวทางแก้ไข

ความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ ปัญหาลักษณะเดียวกันนี้เกิดกับสังคมไทยซ้ำซากแม้จะยุติเป็นบางช่วงเวลาแต่ก็มีได้จรรโลงความคองทนแห่งประชาธิปไตยตามคำกล่าวอ้าง

จากเนื้อความจะพบว่า ท่านผู้บรรยาย ได้คอยกระตุ้น ความคิดของผู้ฟัง(ในที่นี้ น่าจะเป็นผู้อ่าน) ให้มุ่งแต่ส่วนรวม อีกทั้งประคองความคิดให้ตั้งมั่นอยู่ในธรรมและแจกแจงระดับความรับผิดชอบในการกระทำของคนตามสถานะ ใช้ภาษาง่าย มีเนื้อหาสอดคล้องต่อเนื่อง ซึ่งประเด็นนี้ ใครขออนุญาตชี้ว่าท่านผู้บรรยายดำรงตามข้อปฏิบัติของผู้ทรงศีลอย่างครบถ้วน ในการรักษา ศีล สมถิ และปัญญา

จุดเด่นของเรื่อง ธรรมาธิปไตยไม่มา จังหาประชาธิปไตยไม่เจอ มีสองประการหลัก กล่าวคือ

ประการแรก ความทันสมัยของเนื้อหา ด้วยเหตุการณ์นี้ผ่าน ไปถึง 3 ปี คำกล่าวต่าง ๆ ยังสามารถใช้ได้แก้ปัญหา ในสภาพปัจจุบัน (พฤศจิกายน 2552) ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถพิสูจน์ได้ว่า แนววิธีแก้ปัญหาในอดีตต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน เป็นการแก้ไขเฉพาะจุด เฉพาะเหตุ เพราะหลังจากวิกฤตครั้งนั้น ยังมีเหตุการณ์ดังกล่าวซ้ำซาก ต่อเนื่อง

ประการที่สอง ลีลาการบรรยายเป็นไปในลักษณะระดมความคิดของกลุ่มคนให้คิดในตำแหน่งที่ควรจะเป็น กล่าวคือ ให้คิดด้วยปัญญา จะเห็นว่าในทุกช่วงของการตอบคำถามมิได้ไขว่ออกตามแรงชักนำของคำถาม หากยังตั้งมั่นอยู่ในแนวทางการมองปัญหาส่วนรวม มิให้คิดตัวบุคคลหรือการกระทำของใคร อีกทั้งผู้บรรยายมีเมตตาในการชี้ว่าว่า สังคมไทยต้องพัฒนาคนอย่างจริงจังเพื่อให้หลุดจากปัญหาเรื้อรังที่เกิดอยู่ในสังคม

■■■■ การดำเนินเนื้อหาการบรรยายนั้นน่าสนใจมาก เนื่องจากแยกให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ธรรมาธิปไตยมิใช่เป็นระบบที่มาแข่งกับประชาธิปไตยแต่ธรรมาธิปไตยเป็นแกนกลางอยู่ที่ตรงหัวใจของประชาธิปไตย ให้ผู้ฟังผู้อ่านอย่าพึ่งยึดติดกับชื่อของศัพท์ที่มีความพ้อง สอนให้ยึดมั่นในฐานและต่อยอดด้วยการพัฒนาความคิด เป็นการให้ปัญญาอย่างแท้

■■■■ อีกประการหนึ่งที่ต้องกล่าวถึง คือความเรียบง่ายในการใช้สำนวนภาษา ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งแท้จริงในสิ่งที่บรรยายและความชัดเจนในการอธิบาย ทำให้เกิดความมั่นคง และเห็นจริง อีกทั้งแม้เวลาผ่านไปจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าเนื้อหาต่าง ๆ สามารถนำมาอ้างอิงได้ เป็นการแสดงให้เห็นคุณค่าในคำเทศนาของท่านผู้บรรยายเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากคุณานุประการทางด้านความชัดเจนว่าสิ่งใดเป็นจุดให้เกิดประชาธิปไตยแก่ผู้ศึกษาได้รับปัญญา ประโยชน์จากรรมกรรมนี้ คือ

1. ความชัดเจนว่าระหว่างผลลัพธ์จาก ธรรมชั้นหนึ่ง คือธรรมชาติ และธรรมชั้นสอง คือธรรมศาสตร์ ว่า เหตุไรผลแห่งการกระทำของธรรมทั้งสองจึงส่งผลในช่วงเวลาที่กำหนดได้แตกต่างกัน จากคำตอบดังกล่าวจึงควรเป็นคำตอบยืนยันว่า ทำเช่นไรได้รับผลเช่นนั้น ในทุกกรณี เพียงแต่การเห็นผลอาจต่างกัน หากจะเห็นผลชัดเจนทันตาคงเป็นเฉพาะเรื่องที่เกิดชัดเจนในธรรมชั้นสอง

2. หนทางสู่สังคมปัญญาของไทย ท่านผู้บรรยายได้แจกแจงตัวอย่างของวิกฤตสังคม โดยกระตุ้นให้เห็นว่าเป็นเนื้อร้ายของสังคมไทย อีกทั้งเรียกร้องให้เกิดการเร่งรัดแก้ไข และระบุนิเวศแก้ไขให้หลุดพ้นด้วยการพัฒนาคน

จกเห็นได้ว่า เนื้อหาของหนังสือนี้เป็นข้อที่ทุกคนพึงปฏิบัติได้มิได้เป็นการกล่าวเกินจริง หรือเกินความสามารถของปุถุชน เพราะเป็นการสร้างฐานคิดที่เข้มแข็ง เพื่อให้ประชาธิปไตยเติบโตต่อเนื่องเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคงยั่งยืน ไม่มีอาการล้มลุกคลุกคลาน ยืนไม่ได้เสียที หรือยืนอยู่แบบไม่ทนต่อแรงกระแทกกระทั้นดังที่ปรากฏในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน.

เอกสารอ้างอิง

- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2543). *ไตรสิกขา*. ค้นวันที่ 1 ธันวาคม 2551 จาก <http://www.wfb-hq.org/specth8.htm>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549). *ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ กับ นิติศาสตร์)* วิทยาลัยเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* พิมพ์ครั้งที่ 10. พ.ศ. 2546

